

КОМУНІКАЦІЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ – ЮРИДИЧНИЙ ОБОВ'ЯЗОК СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ

Вступ

За визначенням Організації Об'єднаних Націй, правосуддя перехідного періоду – це «повний комплекс процесів та механізмів, пов'язаних зі спробами суспільства знайти спільну мову щодо спадщини масштабних порушень законності у минулому для забезпечення відповідальності, справедливості та примирення». До них належать «судові та позасудові засоби правового захисту із різним ступенем участі міжнародних органів (або без їх участі), судові переслідування окремих осіб, відшкодування збитків, пошук та встановлення правди (істини), інституційні реформи, перевірки та звільнення (люстрація) або поєднання вищеперелічених дій». (Керівна записка Генерального секретаря ООН: Правосуддя перехідного періоду – стратегічний інструмент для людей, попередження та мир)

Метою перехідного правосуддя є створення основи для більш мирного майбутнього шляхом відновлення справедливості щодо потерпілих, забезпечення відповідальності, досягнення примирення та проведення реформ.

Процес правосуддя перехідного періоду складається з кількох компонентів або механізмів, які можна використовувати в різних комбінаціях залежно від характеру скоєних злочинів та особливостей суспільства. Для успішного здійснення перехідного правосуддя необхідно застосовувати цілісний підхід, що передбачає встановлення істини (правди), відповідальності, репарації, інституційні реформи та увічнення пам'яті, а також подолання викликів за допомогою інклюзивних та культурно-чутливих стратегій. Пріоритезація принципів жертво-центричності, інклюзивності, відповідальності, примирення та верховенства права дозволяє суспільствам подолати труднощі їхнього минулого і побудувати більш справедливе та рівноправне майбутнє. В ідеалі, основна причина участі у процесі перехідного правосуддя та його головна мета полягає у побудові мирного, справедливого та інклюзивного суспільства, яке забезпечило відновлення справедливості щодо жертв злочинів, скоєних у попередні роки, та успішно подолало наслідки свого насильницького минулого.

Кримінальне правосуддя є одним із компонентів успішного процесу правосуддя перехідного періоду. Метою кримінального правосуддя є притягнення винних до відповідальності шляхом проведення справедливих та прозорих судових процесів, встановлення важливих фактів поза розумним сумнівом, досягнення справедливості для потерпілих і запобігання майбутнім порушенням. Ці цілі можуть бути досягнуті лише за умови прозорої діяльності органів кримінального правосуддя та ефективного інформування громадськості про судові процеси і рішення. Результатом багаторічної роботи стало створення всеосяжної нормативно-правової бази для забезпечення інформування громадськості про діяльність судових органів, які розглядають справи про міжнародні злочини.

При встановленні обов'язків міжнародних і національних судів, органів слідства та прокуратури щодо забезпечення прозорості діяльності та комунікації з громадськістю слід враховувати наступні три взаємопов'язані права людини: право на інформацію, право на відкритий судовий процес і право на правду.

Право на інформацію

Свобода вираження поглядів є одним з фундаментальних прав, закріплених Загальною декларацією прав людини 1948 року. Це право також гарантується юридично обов'язковим Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (МПГПП) та Європейською конвенцією з прав людини (ЄКПЛ), які були ратифіковані Україною. Воно включає свободу шукати, отримувати та поширювати інформацію, яка вважається самостійним правом, а не лише таким, що випливає із права на свободу переконань і на вільне їх висловлення. У своїй щорічній доповіді, виголошеній на засіданні Комісії ООН з прав людини, Спеціальний доповідач ООН з питань заохочення і захисту права на свободу думок і їх вільне вираження підтвердив, що МПГПП захищає право на доступ до інформації, якою володіють органи державної влади. Понад 130 країн, включаючи Україну, прийняли закон про свободу інформації, який гарантує право громадськості на доступ до інформації, яка знаходиться у розпорядженні державних органів та установ.

Право на відкритий судовий процес

Право на відкритий (публічний) судовий процес закріплено в універсальних документах з прав людини, таких як МПГПП та ЄКПЛ, а також гарантується статтею 7 Кримінального процесуального кодексу України. Це означає, що судові слухання повинні бути відкритими для широкої громадськості, включаючи представників засобів масової інформації. Коло учасників судового засідання не може обмежуватися певною категорією осіб. Право на публічний судовий процес ґрунтується на ідеї відкритого та прозорого правосуддя як важливої гарантії захисту інтересів особи та суспільства в цілому. Попри відсутність єдиної думки щодо того, коли була розроблена концепція права на публічний судовий процес, на сьогоднішній день судові засідання є відкритими для громадськості в більшості країн світу, а хід і результати судового процесу можуть вільно висвітлюватися в засобах масової інформації.

Право на правду

Право на правду вперше згадується в Додатковому протоколі I до Женевських конвенцій 1949 року в контексті зниклих безвісти та насильницьких зникнень. З тих пір воно поширилося на інші серйозні порушення прав людини. На нього посилаються Міжнародний комітет Червоного Хреста, Комітет ООН з прав людини, Генеральна Асамблея ООН, а також Рада Європи, Європейський Союз, Організація американських держав і Міжамериканська комісія з прав людини. Крім того, право на правду визнається міжнародними та національними судами, і певна річ, ця тема постійно піднімається в контексті діяльності комісій зі встановлення правди та примирення. Міжнародні документи з прав людини закріплюють як індивідуальне, так і колективне право на правду за потерпілими та їх родинами або представниками. Його також пов'язують із правом шукати інформацію. В деяких правових системах воно тлумачиться як право на отримання інформації або право бути поінформованим. Право на отримання інформації відіграє важливу роль у реалізації права на правду.

Висновок

Досягнення будь-яких бажаних позитивних результатів щодо встановлення правди і справедливості залежить від доступу до інформації про правопорушення минулих років. Такою інформацією часто володіють міжнародні та національні органи прокуратури та судові установи, особливо ті, що мають юрисдикцію щодо масових злочинів, таких як геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини. Установи кримінального правосуддя повинні активно інформувати зацікавлені громади про свою діяльність для того, щоб належним чином і в повному обсязі гарантувати право на інформацію, право на відкритий судовий процес і право на правду.

Як зазначено у Керівництві по взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю для судів та органів прокуратури, розробленому Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП), «прозорість є життєво важливою для ефективного функціонування системи правосуддя», і всі міжнародні та національні суди, органи слідства та прокуратури повинні робити все можливе, щоб гарантувати право на інформацію, право на відкритий (публічний) судовий процес та право на правду.

Цей інформаційний бюлетень підготовлено IUSTICOM в рамках проекту, спрямованого на підвищення розуміння процесів перехідного правосуддя (включаючи кримінальне правосуддя) в Україні.

Цей проект є частиною програми консорціуму «Відновлення гідності та правосуддя в Україні», яка зосереджена на підвищенні відповідальності за міжнародні злочини, вчинені в Україні. Програму фінансує Міністерство закордонних справ Нідерландів і реалізує Міжнародна організація права розвитку (IDLO) у співпраці з T.M.C. Asser Instituut, Центром міжнародного правового співробітництва (CILC) та Гельсінським комітетом Нідерландів (NHC).

Проект спрямований на зміцнення інституцій та розвиток спроможностей ключових учасників в Україні, які займаються міжнародними злочинами: прокурорів, поліції, суддів, а також журналістів та громадських організацій. Ми віримо, що за підтримки міжнародної спільноти Україна може досягти прогресу у притягненні до відповідальності за ці злочини.

При підготовці цього бюлетеня використовувались матеріали з багатьох джерел, включаючи книги, журнальні статті та онлайн-ресурси. Цей бюлетень не претендує на оригінальність і радше становить собою збірку актуальної інформації, яка допоможе зацікавленим сторонам в Україні зрозуміти сутність ширших концепцій перехідного правосуддя та міжнародного кримінального права.

IUSTICOM є першою НУО, яка зосереджена на комунікації правосуддя шляхом активної взаємодії між різними механізмами притягнення до відповідальності та їхніми зацікавленими сторонами через реалізацію різноманітних проектів, заходів та активностей. IUSTICOM також збільшує кількість точної інформації про перехідне правосуддя та різні механізми притягнення до відповідальності в публічному просторі.